

Образложење Жирија за доделу награде „Војин Милић“ за најбољу књигу домаћег аутора из области социологије, објављену у 2013. години

НОВИ ХОРИЗОНТИ НА СОЦИОЛОШКОМ ПОЉУ

Спасић, Ивана. 2013. **Култура на делу: друштвена трансформација Србије из бурдијеовске перспективе**. Београд: Фабрика књига.

Жири за доделу награде *Војин Милић* нашао се пред озбиљним задатком да између 39 наслова изабере рад, објављен 2013. године, који највише заслужује ово високо признање. И, као што је то уобичајено, сузио је избор прво на три, а онда, на завршној седници 17. априла 2014. године, на две књиге, на горе наведену, која је добила неподељене гласове, и на књигу Далибора Петровића **Друштвеност у доба интернета** (Нови Сад: Академска књига, 2013), која је трчала трку до финиша.

Зашто баш ова књига. И која је то бурдијеовска перспектива из које се посматра друштвена трансформација Србије. Шта, најзад, Ивану Спасић издваја међу бројним ауторима свих осталих књига, па чак и оних које су ушле у најужи избор. Кратак одговор гласи – ово је, по нашем мишљењу, прва целовита студија која друштвену трансформацију Србије настоји да доследно протумачи у контексту идеја Пјера Бурдијеа (1930-2002), најистакнутијег социолога друге половине 20. века. Први предуслов за овакав подухват био је продор Бурдијеових социолошких идеја у још увек донекле традиционално оријентисану друштвену мисао академске заједнице у Србији средином седамдесетих година 20. века (први преводи значајних Бурдијеових есеја у часопису „Култура“, тек пред крај 20. века преводи значајних књига, најзад, почетком 21. века оснивање „Друштва пријатеља Пјера Бурдијеа“ и организовање научне конференције „Пјер Бурдије – социолог у служби човечанства“, 2006., са објављеним зборником радова под насловом „Наслеђе Пјера Бурдијеа – поуке и надахнућа“, који су приредили Милош Немањић и Ивана Спасић). Други предуслов је био стасавање нове генерације дипломираних социолога на Филозофском факултету у Београду, међу којима Ивана Спасић (1965) заузима истакнуто место и свој легитимитет за бављење сложеном мишљу овог француског социолога стиче низом радова, захваљујући којима је Пјер Бурдије постао ближи научној јавности Србије. Хрестоматија „Интерпретативна социологија“ (1998), у којој се налази и предавање Пјера Бурдијеа одржано још 1986. године у Сан Дијегу и овде преведено под насловом „Друштвени простор и симболичка моћ“, а коју је приредила Ивана Спасић, управо је допринос разумевању основних идеја овог социолога. Уследила је докторска дисертација „Појам свакодневног живота у теорији“ (2003), објављена под насловом „Социологије свакодневног живота“ (2004), у којој је значајно место има Бурдијеов категоријални апарат (хабитус, друштвено поље, културни капитал итд.). А онда, у већ поменутом зборнику са радовима посвећеним Пјеру Бурдијеу, Ивана Спасић свој рад насловљава „Дистинкција на домаћи начин – дискурс статусног диференцирања у данашњој Србији“, наговештавајући своју књигу „Култура на делу: друштвена трансформација Србије из бурдијеовске перспективе“. Овај обиман социолошки есеј садржи све најзначајније премисе за будућу студију. Статусно диференцирање и јесте један од кључних појмова овог француског социолога. Прва два поглавља књиге **Култура на делу: друштвена трансформација Србије из бурдијеовске перспективе** управо продубљују ову проблематику кроз детаљно разматрање класификација. И то је та бурдијеовска перспектива која је ауторкина идеја водиља кроз целу

књигу. Та перспектива је омогућила преиспитивање, како Ивана Спасић пише у наведеном есеју, „основних принципа по којима се данашње србијанско друштво може поделити на слојеве, класе или статусне нивое“. Један од фундаменталних ставова Пјера Бурдијеа формулисан је на следећи начин – друштвена стварност о којој говоре објективисти истовремено је и предмет опажања.

У ту друштвену стварност Србије у трансформацији уводи нас Ивана Спасић овом својом књигом. Већ у уводу, јасно се ставља до знања о каквој култури је овде реч, наиме да се неће говорити о позориштима, музејима, концертима и сл., као ни о томе како је културни ниво српског друштва забрињавајуће опао. Она изричито каже да ће културу посматрати као „праксу“, као праксу производње и рецепције свих симболичких објеката и структура, дакле свега онога што носи одређена значења и што подлеже тумачењу, „читању“ – и то најчешће на различите начине, међусобно сукобљене начине. У том смислу, као пракса „култура“ обухвата широк распон појава, од значењских гестова до идеологије о томе шта је „права“ култура. У свему томе категорије моћи, борбе и стратегије имају врло важно место. Носиоци одређене праксе увек настоје да је наметну другима као једино могућу и исправну. Култура мора бити контекстуализована, наглашава ауторка и додаје да се она овде не бави културом уопште или универзалном културом, већ „културом на делу“ у сасвим конкретном друштву, у Србији данас. И мада се Ивана Спасић ослања на носеће стубове Бурдијеове теорије, међу којима је најмасивнији онај о културним препрекама или границама, она је свесна тога да би канонизовање овог, несумњиво, не само великог већ и једног од највећих социолога савремене епохе било погубно за даљи развој социолошке мисли, па наглашава да има и помоћне ослоњаче, међу којима је једна више културалистичка оријентација, настала великим делом управо кроз критичко суочавање са Бурдијеом. Представници ове оријентације су Мишел Ламон, Лик Болтански и Џефри Александар. Ови приступи ће, наводи ауторка, у првом реду, служити као коректив, као подсећање на то да поред Бурдијеа постоје и другачији погледи. Истовремено, и они имају своје слабе тачке или „слепе мрље“, а које се огледају у губитку из вида оних мање лепих аспеката друштвеног и културног живота – моћ, новац, неједнакост, израбљивање. Ивана Спасић с правом инсистира на томе да се задржи специфичан социолошки приступ, који управо открива и тамне стране друштвеног живота. Једно друштво, у свом целовитом функционисању и у својим стремљењима, међутим, готово је немогуће разумети без компаративне перспективе, па је Ивани Спасић од велике помоћи традиција „балканизма“, односно шире узев „оријентализма“ (студије Марије Тодорове), а најшире узев симболичке географије, односно критичког и деконструктивистичког проучавања начина на који се друштвенокултурни колективитети, попут нација и држава, распоређују по замишљеној скали симболичког вредновања. Ово је утолико важније што је српско друштво смештено на одређену локацију у „градијентима омаловажавања“, па је опседнуто својом сликом у туђим очима и муком како да са том сликом изађе на крај. Ову, више него сложену друштвенокултурну проблематику, још више компликује „постсоцијалистички“ карактер српског друштва, његов „полупериферијски“ положај и чињеница да је део једне мале земље.

Налазећи се пред овако сложеним задатком да понуди слику друштвене трансформације Србије из бурдијеовске перспективе, али и перспективе неких других теоријских приступа, као искусан истраживач, социолог темељног образовања, она је прибегла и одговарајућим методолошким поступцима. „Моје испитивање ће се заснивати, пише она, на различитим врстама искуствене грађе, која је прикупљана последњих десетак година“. Тако су за прво поглавље о класификацији класа, слојева и статусних нивоа,

послужили интервјуи са стотинама обичних грађана. С другим важним поглављем, које се тиче класификације, морала и политике, а које нас приближава времену садашњем, ауторка је успела да се избори захваљујући материјалу који је настао путем фокус-група, почетком друге деценије 21. века. У трећем делу који носи назив „Глобално, локалним очима – култура на полупериферији“, ослонац је, како истиче Ивана Спасић, померен на квантитативне, анкетне податке настале у међувремену. Шта то, пре свега, значи „култура на полупериферији“. Термин „полупериферија“, објашњава ауторка, настао је у оквиру теорије светског система и тако он означава земље које заузимају осредњу позицију у глобалној расподели богатстава и моћи. Ивана Спасић, с обзиром на превелику општост ове одреднице, позива се на иновiranу, културализовану верзију овог појма, коју је понудила Марина Благојевић, припадница нове генерације српских социолога, а која, у ову верзију, укључује симболичке, културне и когнитивне аспекте глобалног раслојавања. Са тим теоријским залеђем, у потпуности свесна да су теорије које користи сразмерно мало познате, а још мање аналитички примењиване у домаћој друштвеној науци, Ивана Спасић је, може се слободно рећи, научно одважно своју истраживачку намеру доследно спровела до краја. Без обзира на тип података, као и на конкретну манифестацију „културе на делу“ која се у датом поглављу осветљава, „моја намера ће увек бити“ наглашава изричито она, „да суочим одабране теоријске моделе и искуствене податке, зарад двојне користи.“

Препуштајући ову књигу несумњиво великом броју знатижељних читалаца, са овим признањем које свакако појачава научни легитимитет Иване Спасић, као већ афирмисаног социолога, нема потребе да за ову прилику приказујемо и анализирамо све налазе и закључке, а још мање да полемишемо са неким ставовима. С обзиром на то, међутим, да се у прва два поглавља као кључна појављује реч „класификације“, нека нам ипак, илустрације ради, послужи један пасаж из првог поглавља, јер ту налазимо суштину целе приче, која се тиче културолошких аспеката, али и структурних елемената, менталитета, традиције, навика, инерција и још много тога. Могло би се рећи, наводимо опет став из саме књиге, „да је читав правац студија друштвених граница настао у некој врсти критичког дијалога са Бурдијеовом тезом о уделу културних разликовања и симболичких класификација у репродукцији друштвених неједнакости.“ Већ помињана Мишел Лакан једна је од значајних ауторки, која заступа тезу да треба очувати изворну Бурдијеову идеју о значају друштвених класификација, али да га не треба следити у свему, поготово не у оним налазима који су били најтешње повезани са конкретним емпиријским контекстом.

У сваком случају, наш закључак је да ову књигу, коју потписује ауторка велике језичке културе и још веће ерудиције, треба читати врло пажљиво, студиозно и, подразумева се, критички.

Дужни смо, међутим, да кажемо нешто и о другој књизи која је трчала трку до самог циља. Књига Далибора Петровића, **Друштвеност у доба интернета** (Нови Сад: Академска књига, 2013). Студија комуникационе употребе интернета у Србији, која отвара ново поље социолошких истраживања, већ приликом прављења ужег избора наметнула се нашој пажњи. Комуникациона употреба интернета у целом свету, као нова цивилизацијска универзалија, мења карактер друштвености, па је то случај и у Србији. Оно што је квалитет ове студије, пак, лежи у томе да се промене у карактеру друштвености не приписују искључиво употреби интернета, већ их треба тражити у природи друштвености и пре употребе интернета.

Говорећи у терминима такмичења, можемо да кажемо да је књига Иване Спасић прошла кроз циљ испред књиге Далибора Петровића у фото финишу.

У Београду, 28. априла 2014. године

Др Милош Немањић

проф. др Драгољуб Ђорђевић

проф. др Радош Радивојевић
